

Miljöavdelningen, Koncernkontoret
Västra Götalandsregionen
2020-06-09

Uppföljning målområde kemikalier 2019

Mål i miljöplan 2017-2020	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Utfall 2019	Trend
Samtliga prioriterade produktområden bidrar till en giftfri miljö	-	2 av 7	2 av 7	3 av 7	●

Sammanfattning

De varor och kemiska produkter som Västra Götalandsregionen använder innehåller tusentals kemikalier. Flertalet är ofarliga och bidrar med viktiga egenskaper. Vissa ämnen kan dock påverka miljö och hälsa negativt, enskilt eller i kombination. Utbyte av miljö- och hälsofarliga ämnen är därför av stor betydelse för att kunna bedriva en mer hälsofrämjande verksamhet.

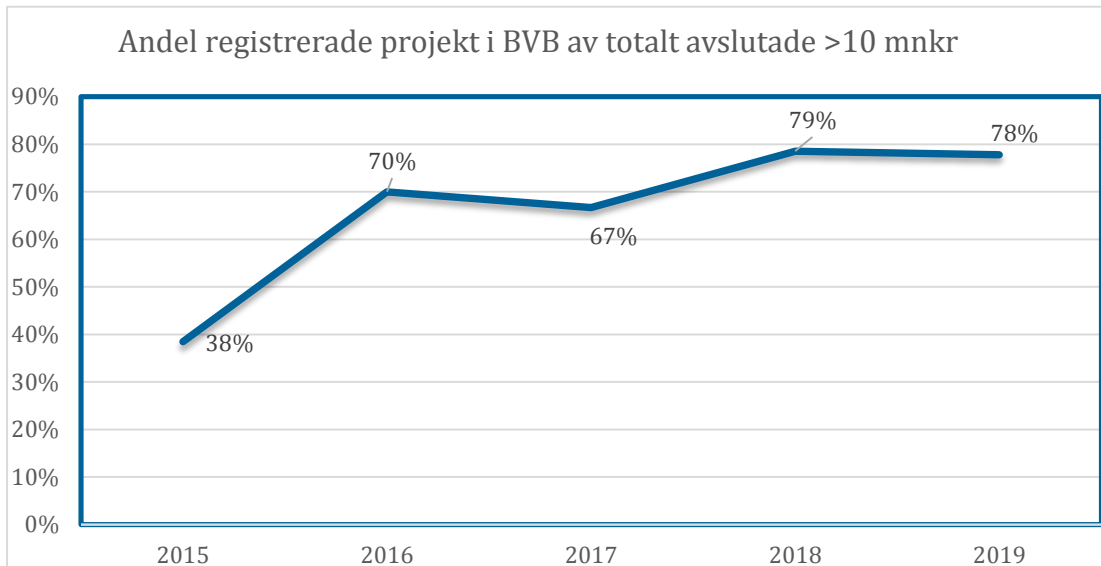
Utvecklingen följs inom sju prioriterade produktområden där hälso- och miljöfarliga ämnen är vanliga och/eller kan leda till utsläpp/exponering. För 2019 visar utvecklingen en positiv tendens för tre områden; byggvaror, lek- och pedagogiskt material samt elektronik. Även på andra områden finns tecken på en positiv utveckling även om dataunderlaget behöver utvecklas mera för att dra definitiva slutsatser.

Kemikalieanvändningen följs genom ett av VGR utvecklat utvärderingssystem, ”trafikljusen”. Indikatorerna har efter hand justerats för att öka relevansen samt förenkla verifieringen. Samma system används även av Region Östergötland samt Region Jönköping. Metoden vidareutvecklas i samarbete med dessa.

1. Byggvaror (trend: +)

Förutsättningar: Statistiken baseras på årsuppföljning där projekt som är avslutade under 2019 och har en totalbudget på >10 MSEK följs upp vad gäller användning av Byggvarubedömningen. Projekten som omfattas är ny- eller ombyggnadsprojekt som innehåller byggentreprenad. Projekt som endast innehåller entreprenader på installationer (el, VVS eller styr) omfattas inte i uppföljningen. Statistik är också hämtad från internuppföljning av projekt under 2019. Internuppföljningen utfördes vid tre tillfällen under året och användningen av Byggvarubedömningen i projekt kontrollerades både under projektering och under byggentreprenad. Totalt kontrollerades 30 stycken projekt som hade en budget på >20 MSEK. 15 av projekten som kontrollerades var under projektering (fått ett godkänt genomförande beslut) och 15 av projekten befann sig under produktion.

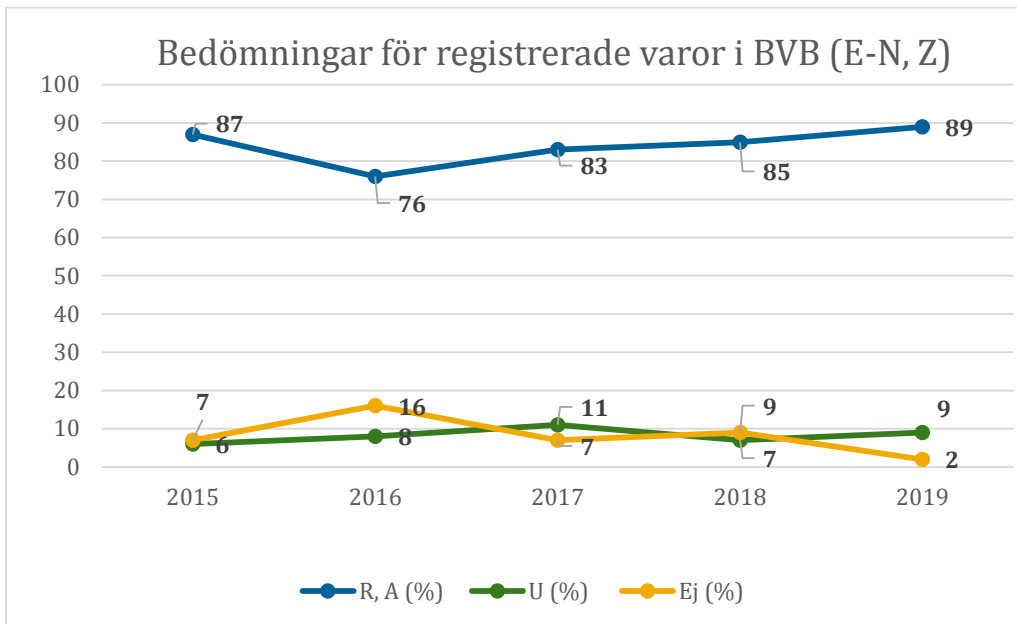
Har Byggvarubedömningen använts i avslutade projekt?

Under 2019 avslutades totalt nio projekt inom Västfastigheter som omfattas av krav och uppföljning av användning av Byggvarubedömningen (BVB). Av dessa nio projekt hade sju registrerats i BVB. Både under 2018 och 2019 ser resultatet för användningen av Byggvarubedömningen bra ut i stora projekt och de senaste åren har användandet ökat. Mål i Västfastigheters hållbarhetsplan är att 85 procent av projekt över 10 MSEK använder Byggvarubedömningen 2020. Resultatet visar att riktlinjerna är kända och väl applicerade i projekt.

Hur många produkter är godkända?

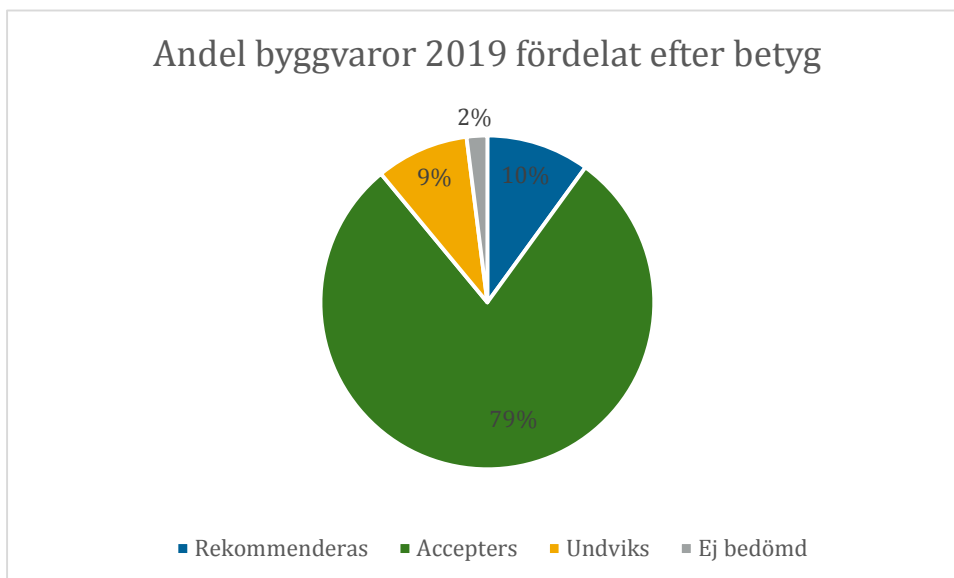
Andelen Godkända produkter, dvs produkter som fått bedömningen "Rekommenderad" eller "Accepterad", är 89 % under 2019, se figur 2. Av produkterna är 9% "undviks" och 2% "ej bedömda".

Figur 2. Andel godkända produkter, dvs produkter med bedömningen Accepteras eller Rekommenderas i Byggvarubedömningen.

Sett över tid, 2015-2019, så har andelen godkända produkter inte ökat nämnvärt utan är relativt konstant för byggvaror inom kategorin E-N och Z (omfattar byggvaror men inga installationer). Kategorin "Ej bedömda" har minskat under 2019, vilket är bra då det innebär den största osäkerheten att bygga in varor med helt okänt innehåll.

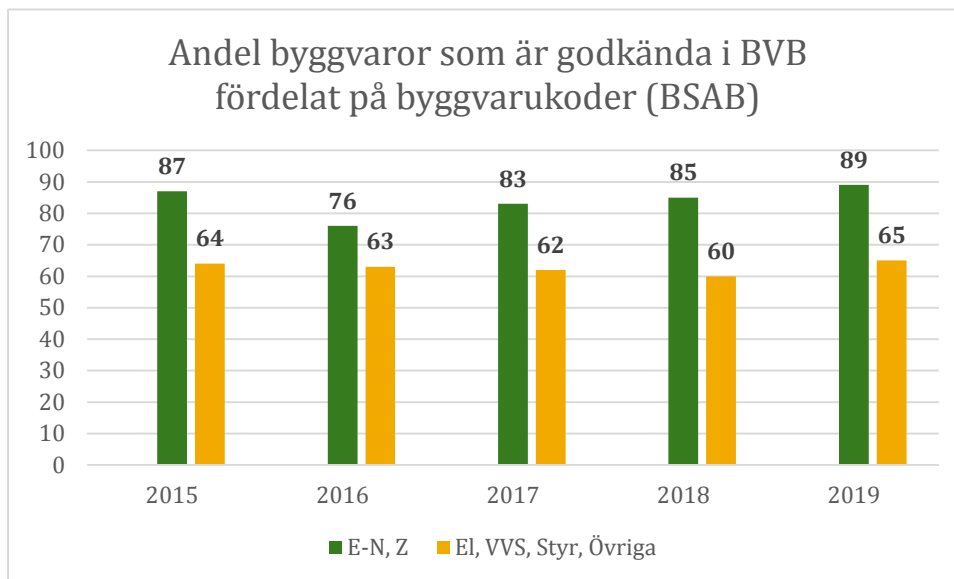
I Västfastigheters hållbarhetsplan har som mål om att 75% av inbyggda varor ska vara godkända enligt Byggvarubedömningen 2020. Målet nås med god marginal. 2030 ska 98% av byggvarorna vara godkända.

Figur 3. Andel registrerade byggvaror fördelat efter betyg i Byggvarubedömningen.

Andel Godkända produkter fördelat på byggvarukoder

När det gäller uppföljning och mål följs de byggvaror upp som omfattas av byggtreprenörens varor, varor som utgörs av tex golv, skivor, tak, undertak mm. Ungefär samma antal byggvaror som registreras i projekten omfattas inte av dessa koder utan är installationsprodukter som el eller VVS. Styrprodukter omfattas inte heller och inte heller någon form av bygginredning. Figur 4. visar att byggvarorna som omfattas av koderna E-N och Z till större del har godkänt innehåll 2019 (89%) medan installationsprodukter endast har 65% godkända produkter. Skillnaden beror bland annat på att elprodukter består av många sammansatta material och komponenter och att det då är svårare att bedöma ingående material, vilket gör att leverantörer inte vill bedöma sina produkter. Samtidigt är det generellt fler av installations- och styrprodukterna som innehåller utfasnings- och riskminskningsämnen och där det är svårare att byta ut ämnet.

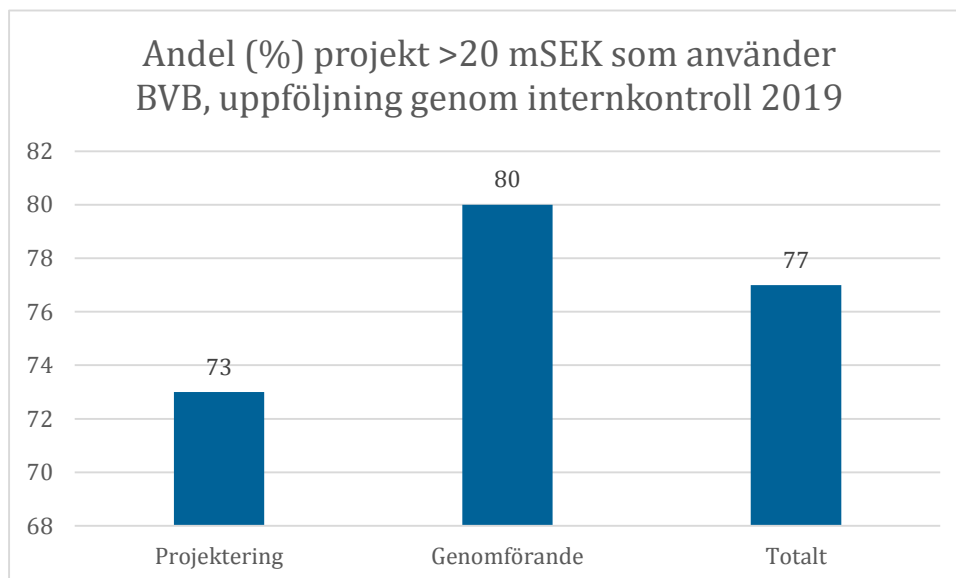

Figur 4. Andel godkända byggvaror fördelat på olika byggvarukoder; E-N, Z, motsvarar byggtrepreneurens byggvaror till stor del medan Installationsprodukterna samt övriga produkter inom BSAB koderna ingår i gråfärgad stapel.

Uppföljning av pågående projekt >20 mSEK

Västfastigheters internkontroll har följt upp 30 pågående projekt vad gäller användandet av Byggvarubedömningen. Av dessa slumpvis valda befann sig hälften i projektering (hade fått ett godkänt genomförandebeslut) och hälften under pågående produktion. Vid kontrollen kan ses att fler projekt som befinner sig i produktion använder Byggvarubedömningen än vid projekteringen, figur 5.

I Samband med analys av svar från projekt som befinner sig i projektering, så har angetts att projekt avser att starta Byggvarubedömningen, men har ännu inte gjort detta. Resultatet som visar projekt som befinner sig i produktion visar att trenden av användandet av Byggvarubedömningen är stabil eller svagt ökande jämfört med avslutade projekt 2019.

Figur 5. Andel pågående projekt under projektering och genomförande som använder Byggvarubedömningen 2019

Av totalt 30 projekt som befann sig i antingen projektering eller produktion använde sig 23 av Byggvarubedömningen vid tiden för internuppföljningen. Av de sju projekt som inte använde sig av Byggvarubedömningen, befann sig fyra i projektering och tre i produktion. Ett av projekten i projekteringsfasen har tidigare tillhört Göteborg stad (Västrafik) och har därför inte tidigare omfattats av Västfastigheters krav. Två av de fyra projekten som befinner sig i projektering har startat BVB-bedömning efter genomförd internuppföljning. De två övriga projekten har meddelat att även de avser starta Byggvarubedömning. De tre projekt som befann sig i produktion och inte har använt sig av Byggvarubedömningen har angett att ombyggnationerna varit av mindre art och av mindre storlek budgetmässigt.

2. Förbrukningsvaror

En stor del av kemikalieflödet inom VGR är i form av kemiska ämnen som ingår i varor. En stor del av dessa är klassade som hälso- och/eller miljöfarliga. Även om de sällan kommer ut i arbetsmiljön då de är integrerade i material, så orsakar ämnena risker i såväl produktions- och avfallsled. Vissa kemiska ämnen kan också läcka ur varorna i samband med användning (exempelvis icke kemiskt bundna tillsatser i plast). Det finns därför starka skäl att noga följa vilka ämnen som förekommer och undvika/substituera de som är farliga och kan påverka omgivningen negativt.

En grupp förbrukningsprodukter som följs noga är världens val av plastmaterial och i synnerhet vilka mjukgörare som förekommer i mjukplast. PVC får inte ingå i förpackningar och krav ställs även på att PVC ska undvikas där det är möjligt också i själva produkterna. Undersökningshandskar får inte vara tillverkade av vinyl (dvs PVC) eller latex. I de medicintekniska produkterna där PVC fortfarande förekommer (eftersom fullgodt alternativ inte har kunnat erbjudas), följs PVC-avvecklingen i samband med upphandling och under avtalsvård. På så sätt har mängden PVC minskat under ett flertal år. För den PVC som förekommer sker en gradvis övergång från ftalater till andra mjukgörare.

Ett projekt påbörjades 2018 för att styra upphandlingen av plastprodukter i riktning mot mer miljöanpassade polymerer och tillsatser. Projektet syftar främst till att ta fram en vägledning för plastval till stöd för upphandlare. Arbetet har fortsatt under 2019-20 i dialog med upphandlare inom Koncerninköp. Vägledningen kommer att börja tillämpas under 2020.

En kartläggning av plastflödena har pågått under 2019 med syfte att öka ska giftfria cirkulära plastflöden. Se vidare resultatrapporten för målområde ”Produkter och avfall”

3. Elektronik (trend: +)

Målet för området är att öka andelen elektriska och elektroniska produkter med säkerställt höga kemikaliekraav. Målet följs upp genom nyckeltalet: Fördelning i viktprocent av utvald elektronik klassade utifrån vedertagen miljömärkning. Inom detta produktområde finns i dagsläget inga produkter som uppfyller våra trafikljuskriterier för grönklassning - idag är det endast EU-blommans krav

gällande datorer som skulle kunna ge grön klassning och väldigt få produkter på marknaden är godkända enligt EU-blomman. Ett konsultuppdrag har genomförts för att uppdatera och vidareutveckla kriterierna för att mäta måluppfyllnaden för elektronik i trafikljussystemet.

Förberedande arbete pågick under året inför den upphandling av ”IT arbetsplats” (stationära och bärbara datorer, samt skärmar) som kommer äga rum under 2020. Dialogmöten har hållits med leverantörer i frågan. I samband med detta kommer kraven på vilka kemikalier som får ingå att skärpas.

4. Inredning

Målet för området inredning är att öka andelen inredning med säkerställt höga kemikaliekrav och att avropen (inköp inom avtal) till allt högre andel ska utgöras av de möbler som är finns upptagna på VGRs ”Gröna listan”. Målet är att sådana avrop vid utgången av år 2020 är 100 % för kontorsmöbler och minst 40 % för miljömöbler.

Möblerna på Gröna listan uppfyller miljökraven i Svanen-märkningen och för inredningstextilier uppfylls kraven för EU-blomman, Svanen eller Bra miljöval. Det är enbart företag som finns på Västra Götalands avtal som finns med i Gröna listan. Gröna listan startade 2006 med 45 produkter, idag finns över 400 produkter och VGR gör cirka 60 procent av sina inköp från Gröna listan. Gröna listan är publikt tillgänglig och används flitigt av såväl arkitekter som andra organisationer.

Designtakten är hög inom möbelsektorn och nya möbelmodeller och material introduceras kontinuerligt. Därmed har det varit en utmaning att hålla ”Gröna listan aktuell med ett utbud som förändras.

5. Textilier

Målet för området textilier är att öka andelen textilier med säkerställt höga kemikaliekrav. Som indikator används ”viktprocent av produkter inom tvätteriet i Alingsås aktuella sortiment som klarar uppsatta krav/märkningar”.

Tvätteriet Alingsås hanterar VGRs alla cirkulationstextilier, som arbets- och patientkläder, sängkläder, handdukar, etc. VGR ställer vid upphandling krav på att all textil ska klara kemikaliekraven enligt Ökotex 100, vilket innebär att hela sortimentet numera uppfyller trafikljusets nivå gul. Miljökraven har bland annat medfört minskat innehåll av farliga kemikalier då miljömärkningen sätter restriktioner kring vilka ämnen som får förekomma. Även minskad förbrukning av

kemikalier och vatten vid färgningsprocesser, minskade volymer vid transport och minskad energiförbrukning vid torkprocessen, är effekter av de miljökrav som ställs i samband med upphandlingen.

Andelen ekologisk bomull uppskattas till 3% vilket innebär en minskning från föregående år då denna siffra låg på 8%. Ett av skälen till minskningen är att tillgången på ekologisk bomull är begränsad och att det vid den senaste upphandlingen av cirkulationstextiler inte inkom anbud med ekologiskt certifierad bomull i samma utsträckning som tidigare.

Det är viktigt att föra en tydlig dialog med leverantörerna om att vi efterfrågar mer hållbara textilier. Ett led i detta var att VGR arrangerade en tvådagarskonferens på temat ”hållbara textilier” i Borås i oktober 2019. Syftet var att öka samverkan mellan regioner och bransch, och driva utvecklingen av mer hållbara produkter. En samverkansgrupp för hållbara textilier har också bildats mellan olika enheter i Västra Götalandsregionen.

6. Lek och pedagogiskt material (trend: +)

Målet för området lek och pedagogiskt material är att öka andelen lek/pedagogiskt material med säkerställt höga kemikaliekrav. Som indikator används: Fördelning i procent av antal avropade artiklar inom avtalssortiment för leksaker klassade som gröna, gula, röda respektive grå.

Redan under 2017 uppfyllde samtliga inköpta produkter grön nivå, beroende på att VGR är anslutet till SKR:s ramavtal. I detta avtal ställs numera som grundkrav att upphandlingsmyndighetens krav ska vara uppfyllda.

Som stöd för verksamheterna finns också vägledningsmaterial för att rensa ut leksaker som klassas som röda.

7. Kemiska produkter

Målet för området är att minska användningen av kemiska produkter och enskilda kemikalier som innehåller eller utgörs av miljö- och hälsofarliga ämnen. I andra hand är målet att minska exponeringen.

Nyckeltal: Antal produkter som innehåller eller utgörs av ämnen upptagna på Chemsec's SIN-lista¹. Som referensvärde anges det totala antalet registrerade produkter (ID) i kemikaliehanteringssystemet Klara.

Under året har arbetet fortsatt med att rensa ut och kassera onödiga kemikalier och kemiska produkter ur regionens verksamheter efter devisen att Enbart de kemikalier och kemiska produkter som är nödvändiga för verksamheten och används ska finnas i lokalerna och registreras i KLARA-systemet.

Under 2019 upphörde den gamla klassificeringen enligt KIFS (orangea faropiktogram). Enbart den röd/vita piktogrammen utifrån EU:s CLP-förordning är giltig. Verksamheterna har därför rensat ut gamla produkter med orange KIFS-märkning och om produkterna varit nödvändiga ersatt dessa med nya märkta med de röd/vita CLP-piktogrammen. Detta skifte i lagstiftningen har inneburit ett starkt incitament att rensa bland kemikalierna i förråden.

Den s.k. SIN-listan (Substitute It Now) har uppdaterats i november 2019 och detta har följts upp inom VGRs förvaltningar via inventeringssystemet KLARA. Arbetet har inneburit att identifiera var SIN-ämnen förekommer och därefter försöka finna ersättningsprodukter.

Förvaltningar som använder drift och underhållskemikalier har gjort stora utrensningar, mycket beroende på övergången till CLP-märkningen, men också sett över sina behov av kemiska produkter inför det nya Järnvaruavtalet som träder i kraft 2020. En viktig strategi har varit att ställa frågan: vilka behov finnas och vilka kemikalier krävs för att möta behoven?

Något som länge varit eftersatt i landets regioner är genomförande av riskbedömningar av kemikaliehantering då riskbedömningar enligt lag måste utföras innan arbete påbörjas med faromärkta kemikalier. För att komma till rätta med detta har Hälsan & Arbetslivet tagit fram kurser för såväl chefer som medarbetare inom VGR kring riskbedömningar av kemiska riskkällor. Detta kan gälla såväl arbetsmiljö, som miljö och säkerhet.

¹ Se www.sinlist.org